

۲۰۲۰/۱۰/۲۱

شاه محمود محمود

معرفی نیلی یا سرزمین گل بادام مرکز ولایت دایکندی در قاموس کبیر افغانستان

قاموس کبیر افغانستان، در کنار شرح و تسجیل لغات، مجمع اللغات، تاریخ، جغرافیه، اقتصاد و بیسی مسائل دیگر مربوط افغانستان می پردازد، شخصیت‌های فرهنگی، خدمتگزار افغانستان را تحت کتگوری که مناسب خدمات آنها باشد مانند «آبدات تاریخی، زراعت و رجال و شخصیت های تاریخی و خدمتگزاران ملی» باشد تسجیل و آنلین می سازد. پورتال افغان جرمن آنلین و قاموس کبیر افغانستان هر دو مسؤلیت خود می داند که بدون ارتباطات شخصی، حُب و بغض های شخصی، در تمام ساحات متذکره، برای مردم معرفی کند.

نیلی امروز مرکز ولایت دایکندی قبلاً روستای بود بین بامیان و قندهار و ارزگان . اما امروز این شهر بین ۳۳ درجه ۴۳ دقیقه عرض البلد شمالی و ۶۶ درجه و ۸ دقیقه طول البلد شرقی قرار دارد. در گذشته شهر نیلی با زیبایی گل بادام فضایی مناسب برای هموطنان ما بوده است . در حقیقت نیلی حیثیت یک بندر در کنار دریای « خوردک » داشت که حدود دو میلی شمال « سنگ امون » در ولایت ارزگان است.

من شخصاً موافق ولایات یک تباری یا قومی نیستم. زمانیکه از افغانستان واحد نام میبریم ؛ ولایات آن، با تبارها و اقوام گونه گون مزیت و برتری بیشتر دارد. برای قوت و قدرت مردمی یک کشور اتحاد اقوام نقطه عطف به شمار میرود . امروز برای فرار از مرکزیت دولت؛ تلاش برای ایجاد ولایات بیشتر بر مبنای قومی و تباری، آینده نامیمون را همراه دارد. یکی از ولایات که در چند سال اخیر ایجاد گردیده است دایکندی میباشد. در مورد وجه تسمیه دایکندی تا هنوز؛ سخنان بلند بالای نوشته شده است . اما تماماً در حد حدسیات میباشد.

بنابر بیان پوهاند حسین یمین؛ دایکندی متشکل از دو جزء دای و کندی است؛ دای به شکل داهویو (Dahyo) در اوستا به معنای کشور و سرزمین و به همین معنا به گونه داسیو (Dasyu) در سانسکریت آمده است. این واژه هم معنای ناحیه بزرگ اقلیم، قوم، قبیله، مردم و هم به مفهوم تنها

"بزرگ، به کار برده شده است. در ترکیب بحیث پیشایند به مفهوم نسبت یا صفت یا دای کلو (شهر بزرگ) به کار برده شده است). ۱)

در لغت نامه دهخدا برخلاف نظرات فوق دای را چنین برشمرده است:
دای . (ا) هر چینه و رده و مرتبه را گویند از دیوار گلی . هر رده چینه و مهره دیوار گلی . داو . (برهان) . چینه ، یعنی مرتبه ای از مراتب دیواری که از گل سازند . (آندراج) :

هر چه بدان خانه نوآیین بود
خشت پسین دای نخستین بود . (نظامی)

پی دیوار ایمان بود کارش

ولی شد چار دای از چاریارش (جامی)

با توجه به مطالب فوق کلمه دایکندی به معنای ناحیه یا قبیله کندی است . البته جزء دوم یعنی کندی به معنای عظیم ، بی ترس افاده شده است در لغت نامه دهخدا به نقل از قاموس های لغت آورده است که : کند . [ک] (ص) دلیر و پهلوان و مردانه و شجاع . (برهان) (ناظم الاطباء) . پهلوان و دلاور که کندآور نیز گویند . (فرهنگ رشیدی) . پهلوان و دلیر و مردانه بود کندی به معنی دلیری . (انجمن آرا) (آندراج) . کوند یعنی (شجاع ، دلیر) ، سانسکریت (پراکریت) ، کونثا (شجاع) ، بلوچی ، کونت (شجاع ، خشن ، ابله) . هرن و هوبشمان کندآور ... رامرکب از همین کلمه دانسته اند و کندی حاصل مصدر آن است . (حاشیه برهان قاطع چاپ معین) . همچنان فیلسوف و دانا و حکیم . (برهان) (ناظم الاطباء) . ضمناً کُند نقیض تیز هم هست چنانکه گویند: این کارد کند است ؛ یعنی تیز نیست . (برهان) . (فرهنگ رشیدی) (جهانگیری) . ضد تیز ، تند . (انجمن آرا) (آندراج) . هر چیز که تیز و تند نباشد . و شمشیر و کاردی که تیز و برنده نباشد . (ناظم الاطباء) . ۲)

بدین گونه دایکندی متشکل است از دای به معنای قبیله یا سرزمین و کندی به معنای سرزمین دلیران می باشد .

هم ردیف این کلمات در دیگر نقاط ولایات مرکزی افغانستان پیشوند دای به مراتب آمده است . مانند دای چوپو (دای چوپان) ، دای دهقان ، دای میرداد ، دای فولاد ، دای زنگی و غیره ...

دایکندی شامل ده ولسوالی میباشد . مرکز این ولایت شهر نیلی است . دایکندی پیش از تبدیل به ولایت ، چند ولسوالی اولاً شامل حکومت کلان دایزنگی اداره میگردد و سپس یکی از ولسوالی های ولایت ارزگان بود . پس از تشکیل ولایت دایکندی ، ولسوالی های دایکندی ، شهرستان و کجران از ولایت ارزگان جدا شدند . ولسوالی دایکندی به چهار ولسوالی سنگتخت و بندر ، آشنترلی ، خدیر و نیلی تقسیم شد . ولسوالی شهرستان به دو ولسوالی شهرستان و میرامور ، و ولسوالی کجران به کجران و کیتی تقسیم گشت . همچنین قرار شد که ولسوالی گیزاب که اداره آن با مشکلات بسیاری مواجه شده است ، به دو ولسوالی تقسیم گردد و ولسوالی پاتو به ولایت دایکندی داده شد . ولسوالی ناوه میش نیز از ولایت هلمند جدا شده و در تشکیلات ولایت دایکندی اضافه گردید .

قبل از اینکه امیر عبدالرحمن خان سرزمین هزاره جات را ضمیمه دولت مرکزی نماید ، این سرزمین توسط میرها و بیگها به صورت مستقل یا نیمه مستقل اداره می گردید .

اما نیلی :

در مورد وجه تسمیه نیلی اشاره خاصی نشده است اما احتمالاً گرفته شده از رنگ دریای خوردک است که از نیلی میگذرد . نیلی با وجودیکه هنوز وضعیت روستایی خویش را حفظ نموده است ؛ دارای قلعه های متعددی با برج و باروهای بلندی است که در گذشته مردم مناطق مرکزی افغانستان

از آنها برای دفاع از خود شان استفاده می‌کردند و نمایانگر قدرت و امتیاز سیاسی و اقتصادی میران و یا بیگ های منطقه به شمار می رفتند.

نیلی امروز متشکل از یک بازار تجارتي، چند ساختمان دولتي و روستاهای دره «نیلی» و منطقه «دشت» است. در حقیقت بازار نیلی و ادارات دولتي که به شهرک شهرت دارد با تفاوت‌های ساختمانی همراه است بازار نیلی چند رسته (راسته) دارد. در کل منطقه یی پهن و احاطه شده با کوه‌های بلند. در شهرک، میدانی است به نام «میدان گل بادام» این میدان تقریباً نماد دایکندی شده است. از شمال نیلی جاده یی به ولسوالی‌های سنگ تخت و اشترلی می‌رود. از جنوبش جاده یی به شارستان و میرامور و جاده یی به‌سوی کیتی. جاده‌های کوچکی هم هستند که قریه‌های اطراف نیلی را به مرکز وصل می‌کنند. گویی شریان‌ها و رگ‌های زیادی به قلب دایکندی می‌رسند و این قلب می‌تپد، اما این رگ‌ها خاک گرفته اند.

به نقل از روزنامه اطلاعات روز چاپ کابل می نویسد : چیزهایی که در ولایت‌های دیگر و حتا در کابل هم دیده نمی‌شود. زنان بسیاری در نیلی رانندگی می‌کنند؛ بدون هیچ دغدغه یی جسورانه فرمان را در پیچ و تاب منحنی سرک‌های این شهر می‌چرخانند و به مقصد می‌رسند.

فاصله اندکی میان مرکز ولایت و بازار نیلی وجود دارد. در این فاصله مردان موترسایکل سوار، مسافر می‌برند. حتی زنان و دختران نیلی بدون هیچ پروایی با این موترسایکل‌ها رفت و آمد می‌کنند. دختران زیادی در پوهنتون ناصر خسرو و مرکز تربیه معلم دایکندی درس می‌خوانند. آن‌ها به دلیل دوری راه، مجبورند در نیلی زندگی کنند. همین جا اطاق دارند و همیشه پس از چند ماه به خانه که در ولسوالی‌های دور دست است می‌روند. پولیس زن نیز زیاد به چشم می‌خورد. امری که بر غرور آدمی می‌افزاید. امیدوارم این روند ادامه داشته باشد. (۳)

امروز نیلی شامل مناطق دشت، سرنیلی، ونوک، خوالک، پای نیلی، سنگموم، لذیر، غروج، غدار، کوه آغا حسین، پایکوتل، خاکباد، لشکرگاه، سوختوک، میش... بوده و در کل دارای ۱۳۵ قریه و روستا میباشد دارای دو لیسه اناث و ذکور، ۱۹ مکتب ابتداییه و سه مکتب متوسطه و ۵ مرکز صحی دارد. (۴)

قابل یادآوری است که نیلی نسبت به روستا ها و شهر های دیگر در منطقه پست تر قرار دارد بنابراین تابستان گرم

و زمستان ملایم دارد . جاییکه برف به ندرت و یا هیچ نمی

د پانو شمیره: له 3 تر 4

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکني د لیکنيزي بني پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله لیکنه له رالیولو مخکي په څیر و لولئ

بارد. بنابراین برای پرورش درخت بادام بسیار مناسب است و روی همین ویژه گی « جشن گل بادام » نماد از ولایت دایکندی و به خصوص شهر نیلی میباشد. بادام نیلی دیمی یا للمی بوده اگر با کود و ابیاری مصنوعی توجه به درخت بادام گردد حاصلات بیشتر میدهد. حاصلات دیگر ان زردالو و جواری میباشد.

د پانو شمیره: له 4 تر 4

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنی د لیکنیزې بنی پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیولو مخکې په خیر و لولئ